

HELENA DOBROVOLJC

helena.dobrovoljc@zrc-sazu.si

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

UNG, Fakulteta za humanistiko

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3568-8453>

DOI: https://doi.org/10.3986/9789610504320_01

Težavnost pravopisnih reform v dobi jezikovne ustaljenosti

---

1 Uvod: O zemljepisnih imenih v 20. stoletju

Pisanje večbesednih zemljepisnih imen je v slovenskih pravopisih vse od prvega – Levčevega (1899) rešeno nekonzenzualno, posledica tega pa so polemike in stalni predlogi za postavitve pravopisnega načela, ki naj bi pisanje prvih sestavin v večbesednih zemljepisnih imen olajšalo.

Skozi zgodovino slovenskega pravopisja lahko spremljamo omahovanja med tremi zapisovalnimi možnostmi (povzeto po Dobrovoljc 2004: 137–141):

- (1) velika začetnica naj označuje vse **enote lastnega imena**: *Gorenja Vas, Škofja Loka, Blejsko Jezero, Šmarna Gora* (Levstik, Tomišek, Cigale ...);
- (2) velika začetnica naj označuje **začetek lastnega imena** in vse neprve sestavine tega imena, če so **lastnoimenske**: *Škofja Loka, Novo mesto, Ilirska Bistrica, Gorenja vas, Blejsko jezero, Šmarna gora* (Škrabec, Levec, Breznik, Glonar, Ramovš, pravopisi 1950, 1962, 2001);
- (3) velika začetnica naj označuje zgolj **začetek lastnega imena**, vse neprve sestavine tega imena, ne glede na lastno- ali občnoimenski značaj naj bodo zapisane z malo začetnico: *Škofja loka, Laški videm, Blejsko jezero, Šmarna gora* (Pintar).

Znotraj teh pravopisnih predlogov so bili predlagani tudi posamezni »pomožni« mehanizmi, ki so se vzpostavili zaradi opaženih razlik pri skladijenjskem vedenju obravnavanih imen, npr. z malo začetnico se pišejo predlogi in vezniki (Tomišek); to načelo upoštevamo tudi danes: *Šmarje pri Jelšah, Zagorje ob Savi, Tinidad in Tobago*; in pa: če je prvi del imena uporablja samostojno, ohrani

lastnoimensko funkcijo tudi kot del večbesednega imena (Škrabec, Breznik). Danes imenujemo taka imena skrajšana in jih pišemo z malo začetnico v položaju neprve sestavine (*Ljubljansko barje*, *Goriška brda*), v položaju prve/edine sestavine pa, če je ta sploh aktualna, z veliko začetnico (*Barje*, *Brda*).

Raba velike začetnice je bila skozi celotno zgodovino slovenskega knjižnega jezika in pravopisja povezana s prepričanjem, da gre za pisno posebnost, ki smo jo – če ne gre za začetek povedi ali za lastno ime – prevzeli iz nemščine oziroma jo povzeli po anglosaških pisnih navadah, zato v slovenščini ni zaželeno (Škrabec, Pintar; OPP 1945). Še po drugi svetovni vojni pa so se sporadično pojavljala pojasnila, da z veliko začetnico pišemo »pomembne« besede oziroma sestavine imen (Dobrovoljc idr. 2020: 167–168).

1.1 O naselbinskih imenih

Pravila, ki so bila vezana na poznavanje jezikovne rabe posameznih zemljepisnih področij ter na jezikovni občutek posameznika (predvojni pravopisi) oz. nejasno izpeljana napotila, ki se nanašajo na posamezne primere (SP 1950), so od jezikovnega uporabnika zahtevala, da se zapisa posameznih imen nauči. Problematična je bila posredna zahteva po poznavanju krajevnih navad, pa tudi prehajanje med lastnimi in občnimi imeni.

S pravopisom leta 1962 je bil narejen poskus sistematiziranja induktivno pridobljenih zakonitosti za naselbinska imena. Oblikovali so štiri **skupine večbesednih naselbinskih imen** glede na zapis neprve sestavine:

- (1) z **veliko** začetnico pišejo vse občnoimenske dele zemljepisnih imen, pri katerih je »občutek za občno ime zamrl« (*Bohinjska Bela*) (SP 1962: § 39, 1):

Bela, Bistrica, Brezovica, Brnik, Dolič, Gradec, Javornik, Kaplja, Konjice, Polana, Preska, Škofije, Štifta, Tabor;

- (2) z **malo ali z veliko** pišejo neprve sestavine imen, ki jih prva sestavina, tj. »določilni pridevnik«, ločuje od bližnjih naselij enakega imena (*Zgornja Draga*) ali pa svojilni pridevnik bližnjega kraja (*Rogaška Slatina*) (SP 1962: § 39, 2):

brdo in Brdo, draga in Draga, graben in Graben, gorica, gorice in Gorica, log in Log, polje in Polje, potok in Potok;

- (3) z **malo** začetnico pišejo imena, ki imajo občnoimenske sestavine, ki si jih je treba zapomniti (*Zidani most*) (SP 1962: § 39, Pomni):

boršt, brod, cerkev, cesta, čelo, dob, dveri, dvor, dvorca, glava, gora, graba, grad, grič, grm, jama, jarek, kal, križ, luža, marof, mesto, mlaka, mlin, most, njiva, peč, polica, pot, reber, rtič, rupa, selo, turn, vas, voda, vrata, vrh, vrt, žaga, žleb;

- (4) z **veliko** začetnico pišejo imena, pri katerih je pisanje z veliko »prišlo v navado« (Škofja Loka) (SP 1962: § 39, Pomni, 2):

Škofja Loka, Dolenjske Toplice, Rimske Toplice.

1.2 Delitev na naselbinska in nenaselbinska imena ter novo pravilo

Želja po sistemski ureditvi problematike je vodila k organiziranju skupnih posvetovanj slovenistov in geografov leta 1972, na katerih je bil sprejet in v *Krajevnem leksikonu Slovenije* ter *Načrtu pravil za novi slovenski pravopis* (1981) normiran Riglerjev predlog pisanja, ki deli zemljepisna imena na **naselbinska** in **nenaselbinska**.

Naselbinska večbesedna zemljepisna imena se pri rabi velike začetnice ločijo glede na to, ali neprva občnoimenska sestavina v imenu dejansko označuje naselbino (*vas, mesto, selo, trg*) ali ne, od česar je odvisno tudi pisanje te sestavine ne glede na tradicionalno rabo. V pregledanih in prenovljenih izdajah pravil v letih 1994 in 1997 ter v SP 2001 (§ 70) so z malo začetnico pisanim neprvim predlogom in že navedenim samostalnikom dodani še *vesca, sela, selce, naselje*.

Nenaselbinska večbesedna zemljepisna imena so ostala zapisana po starem pravilu: neprve sestavine pišemo z malo začetnico, z veliko začetnico pišemo le lastna imena.

2 Prenova pravopisnih pravil o zemljepisnih v obdobju 2013–2019

Leta 2013 je SAZU ustanovila Pravopisno komisijo pri SAZU in ZRC SAZU, ki od samega začetka ob kodifikaciji zemljepisnih imen tesno sodeluje s Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS. Ta je že leta 2015 predlagala radikalno spremembo pravila o pisanju zemljepisnih imen, in sicer bi z veliko začetnico pisali vse sestavne enote vseh tipov imen – naselbinskih in nenaselbinskih, razen veznikov in predlogov.

V Pravopisni komisiji smo presodili, da stalna poročila o napakah na zapisih na cestnih krajevnih tablah in primerljive pravopisne prakse pri sosednjih narodih oziroma jezikih kažejo na utemeljenost **ukinitve izjem pri pisanju naselbinskih**

imen, zato se je komisija interno že odločila za predlog, da se vse sestavine v naselbinskih imenih pišejo z veliko začetnico – tudi *vas, mesto, trg, selo, selce, vesca* ..., torej: *Novo Mesto, Opatje Selo, Stara Vas, Stari Trg* ...

Pri **nenaselbinskih imenih**, za katera velja še pravilo o zapisu z veliko začetnico, a le, če je sestavina sama po sebi lastno ime, pa smo ugotovili, da je skupina preveč raznolika in da za celovito reformo potrebujemo več argumentov. Morda pa povsem novo rešitev. Pred tako reformo je treba predstaviti tudi metodologijo prenavljanja pravopisnih pravil, ki komisijo zavezuje in hkrati onemogoča zlorabo instituta komisije.

2.1 Povod za prenavo pravopisnega pravila ali »Kdaj pravilo spremenimo?«

O spremembi pravopisnega pravila razmišljamo ob izraženem nasprotovanju pravilu, ki se kaže kot aktivno ali pasivno, neposredno ali posredno. Med aktivno izražena nasprotovanja uvrščamo:

- (1) **strokovne kritike** ob pravopisnih rešitvah, pa tudi
- (2) neposredno izražene **uporabniške zadrege** (npr. vprašanja v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in drugih dostopnih spletnih svetovalnicah).

Posredno oziroma pasivno izkazano nasprotovanje pravilu se kaže kot neustaljenost ali omahovanje v rabi (več tipov rešitev), kar gradivo odseva v obliki različnih rešitev/zapisov.

Povod za prenavo pravopisnega pravila o pisanju nenaselbinskih imen so torej **aktivna pobuda** KSZI za celovito prenavo pravila in **vprašanja uporabnikov** v Jezikovni svetovalnici, ki pa kažejo na težave le pri dveh skupinah obravnavanih imen:

- pri imenih mestnih delov (*Zlato p/Polje, Rakova j/Jelša*);
- pri občnoimenskih sestavinah imen, ki v splošni rabi niso (več) znana in uporabljena tudi kot občna (npr. *rog* v *Kočevski rog/Rog*; *kotar* v *Gorski kotar*; *kočna* v *Makekova kočna*).²

Kot bo prikazano v poglavju 3, so omahovanja v rabi (= pasivno izražene zadrege) vidna le pri manjši skupini nenaselbinskih imen.

² Ob tem je treba opozoriti tudi na nesistemsost pravila, saj se nekatere z naštetimi pravili vzporedne neprve občnoimenske prvine pišejo z veliko začetnico, npr. *zagorje* 'svet za goro' in *Hrvaško Zagorje* (SP 2001).

2.2 Cilj prenove pravopisnih pravil

Cilj prenove pravopisnih pravil je priprava novih ali potrditev starih rešitev, ki se vklopijo v že obstoječi sistem, hkrati pa zajemajo novosti v jeziku tako, da je v ospredju **dobra zapomnljivost**, ki je v prid uporabniku. Pri tem upoštevamo tudi temeljno pravopisno vodilo, ki pravi: »Ustaljenega ne spreminjaj.«

2.3 Metodološka vodila prenove

Pri prenovi pravopisnih pravil oz. pri pripravi priročnikov knjižnega jezika se metodološko sklicujemo na **normativni protokol**, tj. metodo, s pomočjo katere upoštevamo praško pojmovanje normativnih načel: (1) izročila, (2) rabe, (3) jezikovnega sistema, (4) gospodarnosti (težnja govorca po gospodarnosti izražanja) in (5) jezikovnokulturne dejavnike (izbira slovenščini bližjih različic).

Preverjanje rabe v različnih virih prinaša podatke o omahovanju jezikovnih uporabnikov in dvojnica. V različnih – tako referenčnih kot specializiranih korpusih³ – preučimo razširjenost pojava oz. odstopanja: glede na vrsto besedil, glede na lektorirana ali nelektorirana besedila ter glede na razširjenosti pojava na časovni osi.

Narava knjižnega jezika kot umetno regulirane zvrsti naravnega jezika, ki ima funkcijo povezovanja in predstavitve vseh, ki se sporazumevajo v slovenščini, zahteva, da je ta jezik prožen in ustaljen, tj. ohranjevalen in hkrati odprt za spremembe. Uporabniki z rabo jezika spodbujajo jezikovne spremembe, kar je naravna jezikovna reprodukcija (Dolník 2011: 57). Z zavezanostjo izročila je mišljeno upoštevanje in preverjanje ustreznosti določil prejšnjih/veljavnih kodifikacij, s čimer povezujemo knjižni jezik tudi medgeneracijsko.

Ob omembi izročila je treba opozoriti tudi, da je pomembna kodifikacijska prvina tudi ločevanje med pravili, ki izhajajo iz jezikovnega sistema, in med pravili, ki so dogovornega značaja:

3 Uporabljamo naslednje korpusne: *Gigafida 2.0* (= referenčni korpus), *Kres* (= zvrstno uravnoteženi korpus), *Janes* (= nestandardna slovenščina z družbenih omrežij), *slWac* (= besedila na spletnih straneh z domensko končnico .si), *KAS* (= akademska slovenščina).

- Zavest, da je jezikovni sistem tudi sinhrono dinamičen, pomeni, da se uzakonja tudi dvojnice, ki so upravičene pri tistih premikih v jezikovni rabi, ki izhajajo iz variabilnosti sistema. Normativno uzakonjanje dvojnic pomeni, da so navedene oblike v knjižnem jeziku sprejemljive (npr. oblikovne dvojnice: *okvir*, rod. *okvirja* in *okvira*).
- Na drugi strani pa **dogovorne rešitve** (npr. raba velike začetnice in ločil) ne predvidevajo dinamičnosti norme in se nagibajo k manjši variantnosti.

Očitno je, da se slovensko pravopisno izročilo nagiba k zapisu neprvih sestavin večbesednih imen z malo začetnico. Ker je odločitev dogovorna, pravopisna metodologija ne predvideva dvojničnih rešitev. Posebno pozornost smo zato namenili pregledu jezikovne rabe in iz nje razvidnim omahovanjem.

3 Ali so vsa večbesedna nenaselbinska imena pravopisno problematična?

Odgovor na vprašanje, ali so vsa večbesedna nenaselbinska imena pravopisno problematična, zahteva najprej pojasnilo, katera imena sploh pojmujejo kot pravopisno problematična, torej pri katerih opažamo, da je v rabi veliko zapisov, ki niso v skladu s pravopisno normo, določeno v normativnih priročnikih, konkretno v *Slovenskem pravopisu* iz leta 2001. Da bi to preverili, smo se odločili za korpusni pregled⁴ različnih kategorij nenaselbinskih imen, in sicer smo primerjali najbolj značilna zemljepisna imena (*Arabski polotok*) s takimi, ki imajo v neprvi sestavini za opis geografske pojavnosti neznačilno besedo (*zob*, *sedlo* ...) za enoto, ki jo imensko označujejo

- (1) imena, v katerih je pomen neprve sestavine imena **splošno razširjen (geografski) pojem** in hkrati označuje poimenovano geografsko danost: *Arabski polotok*, *Baška grapa* ...
- (2) imena, pri katerih je pomen neprve sestavine imena **nerazviden ali neznačilen za poimenovano geografsko danost**, npr. *Babji zob* v pomenu 'vrh', *Črna gora* 'država' ...

V posebno skupino smo vključili tista imena, pri katerih neprva sestavina lahko nastopa tudi kot samostojna enota, zato uporabnike spravlja izbira začetnice v dvom:

⁴ Za pregled korpusnih uresničitvev se zahvaljujem Manci Černivec.

- (3) imena, pri katerih neprvo sestavino pogosto pišemo z veliko začetnico, saj nastopa neuradno/neformalno **tudi kot samostojna enota** (skrajšano ime), npr. *Brda, Barje ...: Goriška brda, Ljubljansko barje ...*

Ugotovitve preverbe, kako se vedejo v korpusih večbesedna nenaselbinska imena, in sicer ločeno glede na pojavljanje v lektoriranih in nelektoriranih besedilih, in glede na to, ali je druga sestavina splošno znan geografski pojem (npr. *morje, jezero*) ali gre za pomenski prenos (*zob* v pomenu 'vrh' ali *dedec* v pomenu 'gora'), so pokazale na **le malo odstopanj od veljavnih pravil**. Uporabniki torej večinoma pišejo drugo (neprvo) sestavino z malo začetnico.

Pri preverjanju pojavitev smo kot pravopisno neustaljene zapise pojmovali tiste, pri katerih je razmerje med zapisom z malo začetnico (oz. kodificiranim zapisom) ter zapisom z veliko začetnico nižje od 10 proti 1.

3.1 Tip *Blejsko jezero*

Med imeni, pri katerih je v drugem delu splošno razširjen geografski pojem, npr. *Arabski polotok, Baška grapa, Bela krajina, Beringovo morje, Blatno jezero, Črno morje, Dolžanova soteska, Genovski zaliv, Koprška brda, Mariborski otok, Mehiški zaliv, Mrtvo morje, Niagarski slapovi*, je opaznejše odstopanje le pri imenu ***Bela krajina***, pri katerem se zlasti v nelektoriranih besedilih pojavlja zapis *Bela Krajina*. Za boljšo predstavljenost in primerljivost v preglednici 1 podajamo numerične vrednosti za imeni *Bela krajina* in *Mehiški zaliv*.⁵

Pravopisna pravila	+	–	Razmerje
	<i>Bela krajina</i>	<i>Bela Krajina</i>	
Lektorirana besedila	24.764	1682	14 : 1
Nelektorirana besedila	7519	1296	6 : 1
	<i>Mehiški zaliv</i>	<i>Mehiški Zaliv</i>	
Lektorirana besedila	1323	2	662 : 1
Nelektorirana besedila	1358	4	340 : 1

Preglednica 1: Pomen neprve sestavine je splošno razširjen (geografski) pojem in hkrati označuje poimenovano geografsko danost, npr. *grapa, krajina, morje, ocean, otok, polotok, soteska, zaliv ...*

⁵ V preglednicah so vsi zapisi, ki so v skladu s pravopisnimi pravili, označeni s plusom, z minusom prevladujoče pravopisno odstopanje.

3.2 Tip *Bližnji vzhod*

Med imeni, pri katerih je v drugem delu pojem, nastal s **pomenskim prenosom**, npr. *Babji zob* 'gora nad Bohinjem', *Bakonjski gozd* 'madžarsko hribovje', *Bližnji vzhod* 'pokrajina', *Črna gora* 'država', *Daljni vzhod* 'pokrajina', *Divji zahod* 'zahodni del ZDA', *Dunajski gozd* 'pokrajina', *Matkov kot* 'dolina', *Nova dežela* 'otok', *Ognjena zemlja* 'otočje', *Otranska vrata* 'ožina', *Potočka zijalka* 'jama', *Zahodni breg* 'pokrajina' ..., ugotovimo manjša odstopanja pri imenih *Bližnji vzhod* in *Daljni vzhod*, večja pa pri imenu *Črna gora*. Za boljšo predstavljivost in primerljivost v preglednici 2 podajamo numerične vrednosti tudi za ime *Matkov kot*.

Pravopisna pravila	+	-	Razmerje
	<i>Bližnji vzhod</i>	<i>Bližnji Vzhod</i>	
Lektorirana besedila	17.873	526	34 : 1
Nelektorirana besedila	5851	795	7 : 1
	<i>Črna gora</i>	<i>Črna Gora</i>	
Lektorirana besedila	37.781	627	60 : 1
Nelektorirana besedila	7261	2198	3 : 1
	<i>Daljni vzhod</i>	<i>Daljni Vzhod</i>	
Lektorirana besedila	4550	143	32 : 1
Nelektorirana besedila	1328	201	7 : 1
	<i>Matkov kot</i>	<i>Matkov Kot</i>	
Lektorirana besedila	202	1	202 : 1
Nelektorirana besedila	295	12	25 : 1

Preglednica 2: Pomen druge sestavine je nerazviden ali neznačilen za poimenovano geografsko danost, npr. *dežela, gozd, kot, vzhod, zahod, zob* ...

3.3 Tip *Kočevski rog*

Med imeni, ki so posebna zato, ker se druga sestavina lahko pojavlja tudi samostojno kot skrajšano ime, npr. *Brda, Rog*, se pojavljajo odstopanja pri imenih *Kočevski rog* in *Goriška brda*, še zlasti v nelektoriranih besedilih.⁶

6 Pojasnilo iz Jezikovne svetovalnice: »Pri vseh imenih, ki so dobila pridevniški del z razlikovalno funkcijo naknadno, se velika začetnica neprve sestavine rada ohranja. V skladu s pravopisnimi pravili v SP 2001 *Rog, Brda, Barje* pišemo z veliko začetnico, če gre za samostojna, skrajšana imena, če pa nastopajo v večbesednih imenih, jih pišemo z malo začetnico: *Kočevski rog, Goriška brda* ... Zlasti v lokalni rabi se velika začetnica starih imen *Brda* in *Rog* ohranja v vseh

Gre za sekundarno dodan pridevnik kot razlikovalno določilo, ki je v skladu s SP 2001 pisano z malo začetnico. V preglednici 3 so prikazane numerične vrednosti, ki kažejo na precej tesnejša razmerja med zapisi z malo in veliko začetnico kot pri prvih dveh skupinah obravnavanih imen, ki jih pojasnjuje tudi lokalna in historična raba (gl. opombo).

Pravopisna pravila	+	-	Razmerje
	<i>Goriška brda</i>	<i>Goriška Brda</i>	
Lektorirana besedila	1659	938	2 : 1
Nelektorirana besedila	5961	1419	4 : 1
	<i>Kočevski rog</i>	<i>Kočevski Rog</i>	
Lektorirana besedila	937	1447	1 : 2
Nelektorirana besedila	849	939	1 : 1

Preglednica 3: Druga sestavina se uporablja tudi samostojno.

3.4 Tip *Gorski kotar*

Med imeni, ki smo jih napaberkovali za ponazoritveni prikaz v novem poglavju pravopisnih pravil (*Črna prst*, *Dovski križ*, *Gorski kotar*, *Hrvaško zagorje*, *Kalški greben*, *Kamniti lovec*, *Makekova kočna*, *Polhograjski dolomiti*, *Sečoveljske soline*, *Spodnji log*, *Škocjanski zatok*, *Trupejevo poldne ...*), smo preverjali vrednosti le v korpusu Gigafida, torej večinoma v lektoriranih besedilih. Odstopanja se pojavljajo pri imenih: *Gorski kotar*, *Makekova kočna*, *Hrvaško zagorje*, *Polhograjski dolomiti*, *Spodnji log* in *Trupejevo poldne*. V preglednici 4 so prikazana numerična razmerja med posameznimi zapisovalno problematičnimi in neproblematičnimi imeni.

---

položajih, kar pojasnjuje Silvo Torkar z dejstvom, da je »planota, ki se danes imenuje *Kočevski rog*, vse do druge svetovne vojne nosila ime *Rog* (gl. npr. Glonarjev Poučni slovar in Leksikon Dravske banovine), nemško *Hornwald*, prilastek *Kočevski* pa je prejela šele potem, zato tudi danes mnogi *Rog* pojmujejo kot lastno ime.« Enako Torkar za *Goriška Brda*: »Od nekdaj je ta pokrajina nosila ime *Brda* (lat. *Colles* oz. in *Collibus* od 13. stoletja, nem. in den *Ekken* od 14. stoletja), prilastek *Goriški* pa je novodobni.« (Torkar, Dobrovoljc 2018).

Pravopisna pravila	+	–	Razmerje
	<i>Gorski kotar</i>	<i>Gorski Kotar</i>	
	357	480	1 : 1,3
	<i>Polhograjski dolomiti</i>	<i>Polhograjski Dolomiti</i>	
	157	204	1 : 1,3
	<i>Makekova kočna</i>	<i>Makekova Kočna</i>	
	2	12	1 : 6
	<i>Spodnji log</i>	<i>Spodnji Log</i>	
	5	159	1 : 32
	<i>Trupejevo poldne</i>	<i>Trupejevo Poldne</i>	
	13	7	2 : 1

Preglednica 4: Naključno izbrana imena, katerih druga sestavina neposredno ne označuje zemljepisne danosti, npr. *kotar*, *log*, *poldne* ...

Pregled različnih skupin večbesednih nenaselbinskih imen je potrdil, da je zapis z malo začetnico prevladujoč. Velika začetnica pri neprvih sestavinah pa se pojavlja najpogosteje:

- če **neprva sestavina imena nastopa tudi samostojno kot lastno ime** (*Kočna*, *Dolomiti*, *Brda*, *Rog*);
- če se je **občutek za občnoimenski pomen že izgubil** (*log*, *poldne*) ali pa v slovenščini **ne živi** (*kotar*, *zagorje*);
- če gre za **prevod tujega lastnega imena**, ki označuje večjo enoto, npr. državo (*Črna gora*) ali večjo pokrajinsko enoto (*Bližnji vzhod*, *Daljni vzhod*, *Nova dežela*).

4 Sklep: Kako bi bilo treba spremeniti pravopisna pravila glede zemljepisnih imen?

4.1 Predlog za preureditev aktualnega pravila

Pisanje začetnice v neprvih enotah večbesednih zemljepisnih imen bi bilo lažje obvladati, če bi predhodno uredili pisanje v posameznih pomensko zaokroženih skupinah zemljepisnih imen, v katerih so že ugotovljena odstopanja.

Terminološko bi spremenili delitev na naselbinska in nenaselbinska imena: prva bi preimenovali v KRAJEVNA, druga pa bi razdelili na več enot – **imena držav, vodna imena, imena reliefnih oblik, imena ulic in trgov**, kot posebno skupino pa bi uvedli kategorijo zemljepisno-stvarnih imen, kamor se uvrščajo npr. **imena zgradb in objektov** oziroma topografskih objektov (*Aljažev stolp, Bela hiša, Lipa sprave, Cankarjev dom*).

- (1) Kot homogeno bi ohranili skupino NASELBINSKIH IMEN oziroma – še bolje: KRAJEVNIH IMEN in sprejeli pravilo, po katerem pišemo vse neprve sestavine brezizjemno z veliko začetnico (*Novo Mesto, Opatje Selo, Gornji Grad, Bukov Vrh*), če niso predlog ali veznik. Za to spremembo govorijo tudi izkušnje drugih jezikov oziroma pravopisov, saj z vidika dejanskih naselbin tudi danes poimenovani *trg, selo, vas* ipd. niso več to, kar označuje ime, temveč so pogosto prerasla v mesta ali večja naselja.
- (2) V skupini NENASELBINSKIH IMEN bi ohranili malo začetnico neprvih sestavin, a bi v pravilih predstavili pomenske skupine zemljepisnih imen (**imena držav, vodna imena, imena reliefnih oblik, imena ulic in trgov ...**) in ob njih sezname različnih neprvih sestavin (*log, spodmol, kočna ...*), ki so občnoimenska in jih pišemo z malo začetnico.
- (3) Ne glede na tip imena bi uveljavili tudi naslednje zakonitosti:
  - (a) Pisati z veliko začetnico prvo popredložno sestavino v PREDLOŽNIH imenih, med katerimi so zlasti ledinska imena (*Za Gozdom, Pod Goro*). Predlog za to spremembo je bil že podan in utemeljen v Dobrovoljc (2012: 51–61).
  - (b) V vseh imenih pisati z malo začetnico NEPRVE PREDLOGE IN VEZNIKE (*Most na Soči; Frankfurt na Majni, Antigua in Barbuda*), kar pri prevzetih imenih najpogosteje ustreza tudi imenom izvirnikov (nem. *Frankfurt am Main*, angl. *Antigua and Barbuda*).

4.2 Pomisleki ob preostalih predlogih

Osnovna težava zapisa nenaselbinskih imen se nanaša na razlikovanje med občnim in lastnim imenom in prepoznavanju položajev, kdaj z besedo *vrh* poimenujemo gorski vrh in kdaj naselje. Težavnosti tega razlikovanja bi se dalo izogniti s t. i. mehničnim ali tehničnim pravilom, po katerem bi vse sestavine pisali z veliko začetnico, vendar ima tudi ta reforma **slabe strani**, ki jih ni mogoče spregledati:

- Predlog za celovito reformo v smeri zapisa *Blejsko Jezero* je bil v preteklem stoletju že nekajkrat »v igri«, vendar se zanj niso mogli odločiti. Zapis občnih besed z malo začetnico je med uporabniki slovenščine bolj uveljavljen, kot se zdi. Zdi se, da je tako malo odstopanj od pravila, da bi z reformo rušili razmeroma ustaljeno jezikovno rabo. Osnovno pravopisno pravilo namreč pravi: »Ustaljenega ne spreminjaj.«

- Tudi korpusne preverbe po lektoriranih in nelektoriranih besedilih **ne odražajo potrebe** po reformi. Napačni zapisi so omejeni na redke primere, najpogosteje povezane z njihovo samostojno rabo, npr. *Goriška Brda, Bela Krajina, Kočevski Rog, Črna Gora*, kar je mogoče urediti z razširitvijo pravila.
- Odrekanje razlikovanju lastno ime – občno poimenovanje ruši nekatera druga pravila v pravopisu (pisanje zgodovinskih dogodkov, pisanje praznikov, nagrad, dnevvov v tednu ..., pisanje večbesednih stvarnih lastnih imen), kar ga ustvarja notranje **nekoherentnega** v smislu normativnih načel.
- Predvidevamo, da bi se z zapisi *Jadransko Morje, Blejsko Jezero, Bahamski Otoki, Arabski Polotok* velika začetnica prenesla tudi na **stvarna lastna imena**, kar pa bi ustvarilo zmedo in česar ne želimo.

5 Viri in literatura

Dobrovoljc 2004 = Helena Dobrovoljc. *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC.

Dobrovoljc 2018 = Helena Dobrovoljc. Pisanje začetnice v predložnih lastnih imenih. V: Jakop, Nataša (ur.), et al. *Pravopisna stikanja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC. 2012, str. 51–61.

Dobrovoljc idr. 2020 = Helena Dobrovoljc, Tina Lengar Verovnik, Urška Vranjek Ošlak, Mija Michelizza, Peter Weiss, Nataša Gliha Komac. *Kje pa vas jezik žuli. Prva pomoč iz Jezikovne svetovalnice*. Ljubljana: Založba ZRC.

Dolnik 2011 = Juraj Dolnik, *Teória spisovného jazyka so zretelom na spisovnú slovenčinu*. Vydavateľstvo: VEDA. 2011.

Gigafida 2.0 = Gigafida 2.0: Korpus pisne standardne slovenščine <<https://viri.cjvt.si/gigafida/>>.

Janes = Janes: Korpus besedil s slovenskih družbenih omrežij Janes v1.0 <https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=janes>

KAS = Korpus zaključnih del z repozitorijev slovenskih univerz KAS v1.0 (2000–2018) <https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=kas>

Kres = Kres: Uravnoreženi korpus pisne standardne slovenščine <<http://www.korpus-kres.net>>

Načrt pravil 1981 = *Načrt pravil za novi slovenski pravopis*, Ljubljana: SAZU (izd.) – DZS (zal.), 1981.

Pravila = *Slovenski pravopis I: Pravila*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1990.

Slovenski pravopis 1950 = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1950.

Slovenski pravopis 1962 = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1962.

Slovenski pravopis 2001 = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

slWaC = Korpus slovenskega spleta slWaC v2.1 (2014) <https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=slwac>

Torkar – Dobrovoljc 2018 = Silvo Torkar, Helena Dobrovoljc, Kočevski rog in Kočevski Rog?. Jezikovna svetovalnica, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/3386/kočevski-rog-in-kočevski-rog>, dostop 11. 12. 2019.